DISSERTATIO MEDICA
INAUGURALIS,
DE
MENSTRUIS:

QUAM,

ANNUENTE SUMMO NUMINE,

Ex Auctoritate Reverendi admodum Viri

D. JOANNIS GOWDIE,

ACADEMIAE EDINBURGENAE PRAEFECTI;

NEC NON

Ampliſſimi SENATUS ACADEMICI *conſenſu,*

Et nobiliſſimae FACULTATIS MEDICAE *decreto;*

PRO GRADU DOCTORATUS,

SUMMISQUE IN MEDICINA HONORIBUS ET PRIVILEGIIS
RITE ET LEGITIME CONSEQUENDIS,
ERUDITORUM EXAMINI SUBJICIT

MATTHAEUS DOBSON, A. M. ANGLO-BRITANNUS,

Ad diem 19 Julii, horâ locoque ſolitis.

——*Forſan et haec olim meminiſſe* pigebit.
VIRG. Æneid. I. l. 207.

EDINBURGI:
Apud G. HAMILTON & J. BALFOUR
ACADEMIAE TYPOGRAPHOS.
M,DCC,LVI.

36020

WELLCOME
LIBRARY
INSTITUTE

VIRO EXIMIO

MEDICOQUE PERITO

GULIELMO CULLEN,

PHILOSOPHIAE CHYMICAE

IN ALMA HAC ACADEMIA EDINBURGENA

PROFESSORI CELEBERRIMO;

OB INSIGNEM

QUA ME SEMPER ACCEPIT

BENEVOLENTIAM;

DISSERTATIONEM HANCCE,

STUDIORUM IN RE MEDICA PRIMITIAS,

D. D. C. Q.

MATTHAEUS DOBSON.

DISSERTATIO MEDICA INAUGURALIS,

DE

MENSTRUIS.

INTRODUCTIO.

CORPUS muliebre a Summo Creatore ita eſt conformatum, ut certo vitae tempore, anno ſcilicet fere decimo quarto, varias magnaſque ſubeat permutationes *. Tunc enim fluidorum, in quaſdam corporis partes copia ſolita majore profluentium, novae fiunt diſtributiones: hinc mammae elevantur et pubes, et eodem fere tempore ſanguinis ex utero periodica fieri incipit excretio, quae ab hoc ad annum uſque pene quinquageſimum, menſibus ſingulis, repetitur.

VARIAE de periodica hac ſanguinis excretione propoſitae fuerunt ſententiae; quarum multae, utpote fictae potius, quam vero et ſolido rationis et experientiae fundamento innixae, jamdudum corruerunt,

* In aliis autem regionibus citius, in aliis tardius contingunt hae mutationes. Eodem quoque tempore variae et in maribus obſervantur mutationes; ſemen enim et barba tunc primum incitantur.

ruerunt, et a nobis tuto negligi poſſunt. Inter varias autem quae hodie de hac proſtant opiniones, illa antiquiſſima etiam, quae plethorae ſeu nimiae ſanguinis redundantiae hunc fluxum aſſignat, majorem caeteris veritatis ſpeciem prae ſe fert. E re itaque fore judicamus, caeteris omnibus omiſſis, pauca quaedam de hac proferre.

Cap. I.

De PLETHORA.

Multi et clariſſimi Medici plethoram menſtruorum eſſe cauſam voluerunt; quorum inter recentiores praecipui ſunt, Freind, Boerhaave, Haller: et cum ea, quae a ſummis hiſce viris de hac re in medium adferuntur, et rationi et experientiae conſentanea quodammodo videntur, digna ſunt quae breviter hic perpendamus.

I. In omnibus dum creſcunt animalibus, alimentorum pars quaedam in incrementum eorum abſumitur: quo tempore autem ad plenam perventum eſt pubertatem, alimentorum pars illa quae in corporis incrementum prius abſumebatur, nunc quaſi ſuperflua accumulatur; vaſcula quoque firmiora jam facta, fluidorum impulſu vix ulterius ampliari queant, dum interim eadem ac prius ſanguinis copia, in integris viſceribus elaboratur. Ex hiſce

hiſce itaque cauſis, cum animal ad incrementi ſui terminum pervenit, fluidorum redundantia neceſſario ſuboritur: plethora autem, quatenus exinde accumulatur, omnibus quibuſcumque animalibus, et maribus pariter ac foeminis contingit. Alias ideo plethorae in foeminis cauſas recenſere oportet: dicunt itaque fluida, pro ſolidorum ratione, majori eſſe copia in foeminis quam in maribus; quod quidem a cl. HALES obſervatur, nec aliter fieri poteſt: cum enim foeminarum vaſcula molliora ſunt et teneriora, fluidorum impulſui facilius cedunt, ideoque copia majore onerantur. In foeminis etiam ingeſtorum minus perſpiratione difflatur, et ex motu ac labore minus fit diſpendii. Si itaque, ex variis hiſce cauſis, major fluidorum congeſta fuerit quantitas, quam quae cum corporis vigore ac ſalute retineri queat, neceſſe eſt ut ex quadam corporis parte exitum obtineret. Quare autem ad uterum defertur haec ſanguinis redundantia, ibique excernitur, ex ſequentibus patebit.

ARTERIAE ad uterum ducentes, laxiores ſunt, et lumina pro tunicarum robore et craſſitie majora habent, quam alibi in corpore humano; venarum autem ſanguinem ab utero reducentium capacitates viciſſim ſunt minores, tunicae earum firmiores, neque ullis praeditae ſunt valvulis. His demum adde, uterum ab omni compreſſione eſſe prope immunem, ſitum corporis erectum, aliaque levioris momenti; quae omnia fluidis ſuperfluis deorſum ferendis commode

mode inſerviunt. Ubi igitur humorum ſuboritur accumulatio, in vaſa uterina protruditur, et cum reditum per venas valvulis privatas liberum haud invenit, in vaſa lateralia ſecedit; quorum oſcula tenera ex humorum hoc impulſu adeo diſtenduntur, ut primum lympham quandam tenuem, ſerum dein, ipſumque tandem ſanguinem rubrum ſtillent: hac via vaſa uterina ſanguinis onere liberantur, et oſcula eorum dein contracta liquorem non niſi tenuiſſimum, quaſi vaporem quo uterus humectetur, tranſmittunt: donec altera fiat accumulatio, quae ex iiſdem cauſis renata, eadem qua antea via exitum invenit.

Haecque plethorae eſt doctrina, quae, quamvis ſpecioſa ſit ac probabilis, multis tamen magniſque obnoxia eſt difficultatibus.

1. Primum notatu dignum eſt, cauſas plethorae jam recenſitas mulieribus haud eſſe proprias; eidem enim humorum redundantiae, quae mulieribus ſummum incrementum adeptis accumulatur, omnia quaecumque animalia, et mares pariter ac foeminae, ſunt obnoxia. Quadrupedum etiam, omniumque in genere animalium foeminae, corpora molliora habent et teneriora, et ad motum ac laborem maribus inertiores: in nonnullis quoque vaſa ad uterum ducentia, et ex eo redeuntia, eodem quo mulieribus modo fabricantur. Unde itaque aliorum animalium foeminae menſtrua non patiuntur? Unde mulier ſolum animal menſtruale?

2 Menstrua etiam, quo tempore ad incrementi terminum perventum eſt, haud ſemper primum prorumpunt: foeminae enim nonnullae, poſtquam primum exitum invenerunt menſtrua, per annum unum aut alterum quandoque creſcunt, et proceriores multo evadunt; menſtruis interim rite procedentibus.

3. Sanguinis effluentis quantitas, non ſemper eſt pro ratione fluidorum, aut vaſorum plenitudine: e contrario autem exſangues, debiles, et inedia pene confectae mulieres, menſtrua ſaepe patiuntur, quae et temporibus ſtatutis, et interdum etiam copia immodica prorumpunt.

4. Foeminae, poſtquam aliquoties pepererunt, menſtrua copioſiora habent, quamvis nulla ſunt ſigna quae fluida majore copia tunc accumulari docent.

5. Foeminae etiam, quando primum poſt partum redeunt menſtrua, magis copioſe purgantur quam poſtea, etſi ſanguinis quantitatem haud exiguam in puerperio amiſerunt.

6. Si aliquo tempore per menſium intervalla venae ſectio inſtituitur, et ſanguis ad copiam, illa etiam menſibus evacuata, majorem effunditur *, menſium defectus ad proximam periodum expectandus eſt: ſaepe autem obſervatum eſt, evacuationem ejuſmodi nil prohibere quin menſtrua rite procedant.

7. Si

* Sanguinis quantitas quae hiſce in regionibus uno menſium fluxu evacuatur, quatuor aut ſex uncias vix ſuperat.

7. Si menſtrua ex ſola humorum redundantia oportet derivare, Unde fit, quod quamvis vaſa, copia fluidorum majore quam conſueverat, diſtendantur, menſtrua tamen, niſi ſolitam ad periodum, vix prorumpunt? Ex Keillii obſervatis conſtat, corpora noſtra, ſpatio horarum 24, uncias circiter 40 perſpirare; quibus nonnunquam addenda fluidorum copia haud exigua, quae indies corpora noſtra ex aëre imbibunt, iterumque exhalant. Si perſpiratio haecce obſtructa fuerit, fluidorum quantitas, illâ quae menſibus evacuatur multo major ſtatim accumulabitur, ideoque menſtrua, plethora jam ſuborta, prodirent; quod cum non fit, plethora periodici hujus fluxus cauſa vix cenſenda. Haec praeterea fluidorum accumulatio aliquando ſuboriatur prope menſium periodum, cum periodica illa accumulatio, a natura inſtituta, pene perfecta eſt: plethora autem illa ſuperveniens cum naturali conjuncta, menſtrua ſolito citius movere debet; hujuſmodi vero accelerationem revera fieri experientia rarius comprobatur.

8. Altera denique reſtat difficultas, cui obnoxia eſt haec ſententia. Mulieres quarum menſtrua diu ſupprimuntur, ſub tempora quibus prodire ſolebant, pathemata varia utero partibuſque vicinis experiuntur; quae omnia poſt aliquot tempus, nulla interim facta evacuatione, evaneſcunt. Si autem pathemata haec ex fluidorum in uterum deſcenſu ſuborta fuerint, qui plethorae iterum tribuendus;

buendus; Unde fit quod cum nulla facta fuerit depletio ſymptomatum tamen fit intermiſſio; quae, plethora adhuc manente, non niſi ad ſolitas menſium periodos ſentiuntur?

II. Cl. Freind, qui fuſius de plethora diſputavit, peculiari quadam ratiocinationis via, hanc ſententiam defendit. Ex hoc enim ſolo per ſe penſitato, certam ſcilicet ſanguinis quantitatem menſibus ſingulis evacuari, plethoram prius accumulatam fuiſſe quaſi fontem hujus fluxus autumat. Tota ipſius argumentatio, huic nititur fundamento, foeminam nempe, menſibus expurgatis, eundem corporis ſtatum tum quoad viſum, tum quoad ſtaticam, obtinere, quo ſub intervalli menſtrui initium fruebatur*. Hanc autem rem experimento demonſtrare admodum difficile foret. Pro tempore enim quo mulier poſt paſtum aut varias corporis excretiones libratur, ponderis differentia, ſex unciis menſibus evacuatis major, facile ſuboriatur. Sed ſi aliquis experimentis hanc ſententiam confirmaret, non tantum neceſſe eſt ut mulierem, ejuſdem eſſe ponderis poſt quemlibet menſium fluxum, ſed ſex unciis etiam ponderoſiorem eſſe ante quam poſt hunc fluxum, obſervaret: et praeterea, quod per totum menſium intervallum fluidorum gradatim facta fuerit accumulatio, quae ſex uncias tandem confecerit: quam difficile autem foret tale inſtituere experimentum

* Vid. Freind. Emmenol. cap. 3d. pag. 16, 17.

mentum, quiſque facile videbit; et quanquam foret inſtitutum cum hypotheſi vix conveniret. Credo enim mulierem et ante et poſt fluxum menſtruum ponderis fere eſſe ejuſdem: et hac quidem de cauſa; corporis humani lex eſſe videtur, quod, ſi ſanguinis facta fuerit evacuatio, copia ſolita majori poſtea elaboratur, et hoc modo ſanguis antea amiſſus ſtatim reficitur. Ad hoc confirmandum a DODARTO obſervatum adduci poteſt, qui ſedecim ſanguinis uncias venae ſectione depromptas, intra quinque dies reſtitui, ſe vidiſſe dicit. Propter eandem cauſam, in haemoptycis, venae ſectio abſque ullo magno incommodo, adeo frequenter inſtituatur. Hinc probabile eſt ſex uncias ſanguinis, uno menſium fluxu evacuatas*, ex majori ſanguinis copia per hoc tempus elaborata, refici. Et hinc quoque patet, nullum eſſe per menſium intervalla excretionum defectum, per menſium autem periodos vel per tempora quibus fluunt menſtrua, praecipue hunc oriri defectum.

HISCE itaque difficultatibus, quibus plethorae haec ſententia obnoxia eſt, enumeratis; nunc ad ea, quae pro virium tenuitate liceat nobis de menſtruorum cauſis proferre, progrediendum. Pauca tamen prius de haemorrhagiis in genere dicenda ſunt;

* Hiſce in regionibus fluxus menſtruorum intra tres vel quatuor dies vulgo terminatur.

ſunt; quibus explicatis, uteri haemorrhagia illa periodica, ſive fluxus menſtruus, explicatu facilior evadat.

CAP. II.

DE HAEMORRHAGIIS IN GENERE.

IN partis cujuſcunque haemorrhagia, niſi ex vulnere ſeu vi externa orta fuerit, notabile eſt; pathemata quaedam ſingularia ſanguinis eruptionem praecedere, quae ſanguinem, in hanc quam in reliquas corporis partes copia et impetu majori, tunc ferri denunciant. Ita, faciei totius inſolita quaedam rubedo, calor intenſus, vaſorum diſtenſio magna cum pulſatione, narium etiam praecipue calor et rubedo cum pruritu; ſanguinis e naribus profluvium adeſſe praenunciant. In Haemoptycis, praecordiorum anxietas, pectoris dolor gravativus et calor cum ſpirandi difficultate, ſanguinis e pulmonibus eruptionem antecedunt. Eadem de ſanguinis fluxu ex quacunque corporis parte dicenda ſunt; omnia enim ſigna quae hunc praecedunt, fluidorum in partem, ex qua ſanguis eruptura ſit, influxum ſolito majorem, plane demonſtrant. Si cauſam itaque inſoliti hujus influxus indicare poſſimus, haemorrhagiarum cauſam proximam detectam fore cenſemus.

CELEBER.

Celeber. Hoffmannus, vulgares haemorrhagiarum explicationes dubiis multis et difficultatibus implicari, facile videbat; et ideo novam harum explicationem propoſuit. Cl. ille Medicus haemorrhagiarum cauſam proximam cenſet motum eſſe ſanguinis impeditum: quando enim ſanguis per vaſa partis cujuſcunque minus commode transfluere queat, in alias vias patentes neceſſario regurgitat, quas copia ſua magnopere diſtendit, et ex quibus tandem prorumpit. Verba ſua liceat proferre. Quibuſdam prius obſervatis, ita loquitur: "Ex quibus jam adductis, et probe invicem "expenſis, liquido conſtare arbitror, haemorrhagias, quibuſcunque etiam in locis prodeant, neque a ſanguinis copia, neque ab ejus nimia turgeſcentia exitum per vaſa affectante, neque ex ſeri et ſanguinis acrimonia diaereſin producente, aut ab ejus nimia tenuitate per vaſorum poros tranſudante, ut veterum fuit ſententia, proxime et directe proficiſci; ſed potius, ab extra ad intus converſo motu, atque inaequalitate circulationis ſanguinis oriri; id quod efficitur, quando certae partes, praeſertim extremae et a corde valde remotae, intenſiore fibrarum ſtrictura ac contractione ita anguſtantur, ut ſanguis per venas refluere nequeat; ſed, harum aucta ſyſtole, majori copia et impetu, ad alia loca eaque inconvenientia transferatur; unde lateralia arteriolarum vaſa, quae ordinario non ſanguinem

" ſtricte ſic dictum, ſed tantum tenuem lympha-
" ticum humorem vehunt, plus juſto diſtendantur
" et tandem aperiantur neceſſe eſt *." In diſſertatione ſua de haemorrhagiarum genuina origine atque curatione, varias Medicorum de haemorrhagiis ſententias ſingulatim redarguit, quatenus has oriri dixerunt, vel ex ſanguinis turgeſcentia, vel acrimonia, vel fermentis ſingularibus, vel denique ex nimia vaſorum laxitate et tenuitate; et dein hanc propriam ejus ſententiam fuſius explicat et defendit.

Causa hic propoſita, cum aliis conjuncta, ſanguinis eruptionem promoveat, per ſe autem haemorrhagiam rarius ciebit: et iiſdem argumentis, quibus cl. hic Medicus contra vulgares haemorrhagiarum explicationes utitur, refelli queat et ipſius ſententia. Si enim vaſa partis cujuſcunque, partium ſcilicet inferiorum, ſpaſmo conſtricta fuerint, ex eo ſanguini tranſitus per has vias, pro parte ſaltem prohibetur, et inde ſanguis in alia vaſa regurgitat. Unde autem fit, ſanguinem nunc ad pulmones, nunc ad nares, et aliquando ad vaſa haemorrhoidalia ferri? Vaſa enim inferiora, vel partis cujuſcunque vaſa ſpaſmo affecta, ſanguini liberum tranſitum per haec ſolummodo prohibent: haud tamen exinde in unam prae alia corporis parte neceſſario abripitur ſanguis.

Quo

* Hoff. Op. tom. 2. p. 195.

Quo melius autem inaequalis et inordinati hujus ſanguinis motus cauſas perſcrutemur, primum omnium inquirendum, ex quibus cauſis proximis circularis iſte ſanguinis motus, quo per totum corpus diſtribuitur, et tramites eoſdem continuo legit ac relegit, ſuboritur. Hic ſanguinis motus, uti hodie conſtat *, ex ſanguinis ac cordis et vaſorum natura proxime pendet: ea enim eſt cordis fabrica in vivo animali, imo et recens mortuo, quod ex ſanguinis venoſi influxu in contractionem ſtatim excitatur. Arteriae quoque, quarum ſectio quaeque quaſi cor habenda, eodem modo ex ſanguinis influxu in contractiones excitantur; et, his contractionibus cum cordis vi conjunctis, per varias corporis partes diſtribuitur ſanguis. Haec cordis et vaſorum vis, qua ad ſanguinis attactum in contractiones excitantur, eorum Irritabilitas, et ſanguinis haec potentia, ejus Stimulus a Medicis appellatur.

Cum igitur ſanguinis circuitus ex binis hiſce cauſis proxime pendeat; conſtat quod, ubicunque vaſorum irritabilitas augetur, eadem manente ſanguinis natura, vaſa ſtatim fortius ſe contrahent, et fluida impetu majori propellent. E contrario autem,

* Acutiſſimus Dr. Whytt, Medicinae Theoreticae in hac academia Profeſſor celeb. haec omnia de ſanguinis motu per cor variaque corporis vaſcula quam feliciter explicavit. Vid. *An Eſſay on the vital and other involuntary motions*; and *An Inquiry into the cauſes which promote the circulation of the fluids in the very ſmall veſſels of animals.*

tem, vaſorum irritabilitate manente eadem, ſi ſanguinis indoles ita mutatur ut ſtimulus ejus augeatur, vis circulationis exinde quoque augebitur. Et denique, ſi binae hae cauſae ſimul fuerint auctae, vim maximam in ſanguinis motu producent. Ex aucto autem ſanguinis ſtimulo haemorrhagiae rarius forſitan expectandae: omnis enim in fluidorum indole mutatio, per totam eorum maſſam, vi circulationis, ſtatim fere diffunditur; et ideo omnia corporis vaſa aeque ſtimulat: ex mutata igitur altera circulationis ſanguinis cauſa, ex aucta nempe vaſorum irritabilitate, inaequalis et inordinata illa ſanguinis diſtributio saepius deducenda eſt.

Insolitos hos fluidorum motus, ex tali vaſorum affectione ſaepius proficiſci, multa demonſtrant. In variis animi pathematibus, fluidorum inaequales nunc in hanc, nunc in illam corporis partem diſtributiones, ex hac cauſa oriri videntur. Verecundus dum indecorum aliquid ſe feciſſe putat, tota ejus facies calore et rubedine ſtatim ſuffuſa eſt; quoniam ſanguis ex motu ejus turbato in vaſa malarum abripitur: ſubita autem haec mutatio ex vaſorum affectione, aucta ſcilicet eorum irritabilitate, et non ex ſanguinis ipſius indole mutata, certe derivanda eſt. Si quiſpiam metu, vel graviore animi commotione corripitur, alvi fluxus vel urinae copia ſaepe ſupervenit. Celeb. Dr. Pringle hiſtoriam hominis memorat, qui odore

odore humani ſanguinis valde putridi vera dyſenteria ſtatim corripiebatur. In nonnullis etiam, nauſea vel vomitus, medicamenti vomitorii odore vel viſu, vel mentione tantum aliquando excitatur. Omnes hi effectus ad hanc cauſam referendi ſunt.

Ex dictis probabile eſt, fluidorum in quaſdam corporis partes prae aliis motus inſolitos, ad ſolidorum potius quam fluidorum mutationes referendos. Symptomata quae in parte ex qua ſanguis erupturus ſit apparent; ea quae de ſanguinis circulatione diximus; et exempla jam memorata, hanc ſententiam confirmant: cauſa itaque haemorrhagiarum, et haud raro etiam, cenſenda eſt aucta vaſorum * irritabilitas.

ALIA

* Quaenam ſint illae in vaſculis mutationes, ex quibus irritabiliores fiunt, omnino ignoramus: multa tamen docent, quod corporis noſtri partes ſolidae citius ſaepe et facilius mutationes ſubeant quam fluidae; et multae ſunt cauſae quae illas quidem partes afficiunt, dum fluidorum indoles ac natura immutata pene manet. Quanquam autem haemorrhagias ad hanc vaſculorum mutationem, qua irritabiliora fiunt, ſaepius referendas eſſe diximus, nullum tamen eſt dubium quin ex plethora, vaſculorum debilitate, aliiſque cauſis, haemorrhagiae nonnunquam ſuboriantur. Ubi plethora ciet haemorrhagiam, ſanguis redundans in eas partes ſecedit, quarum vaſcula debiliora ſunt et teneriora, et ibi accumulatur donec ſtimulo ſuo haec vaſcula adeo irritat, ut, auctis eorum motibus, demum expellatur. Si fluidorum acrimonia cum plethora conjuncta eſt, haemorrhagia copioſior erit, ex aucta nempe irritatione.

Alia adduci poſſint obſervata, quae ad hanc rem ſunt appoſita. Notabile eſt, homines haemorrhagiis magis eſſe obnoxios quam ulla alia animalia; quae ex alia cauſa, quam majore vaſorum mollitie et mobilitate, vix oriri queant. Solida eorum mutationes quam facillime ſubeunt; et exinde inaequales fluidorum fiunt diſtributiones. Obſervatur quoque, haemorrhagias magis adoriri illos qui partium mobilitate ac ſenſilitate alios antecellunt, quam ſegniores et torpidiores, et eadem quidem de cauſa. Quoddam etiam huic conſentaneum notavit magnus Hippocrates, nonnullos ſcilicet, ubi venere uti incipiunt, haemorrhagiis laborare: cognitum enim eſt, multas magnaſque in toto ſyſtemate perturbationes tunc oriri, quae ad ſolidorum potius quam fluidorum indolem mutatam referendae ſunt.

Remediorum effectus, quae ad haemorrhagias compeſcendas adhibentur, hanc ſententiam confirmant. Omnibus notum eſt, quam graves et funeſti aliquando eventus ex adſtringentibus praemature applicatis oriri ſolent: eam ob cauſam Hoffmannus monuit, quod in profuſa haemorrhagia

irritatione. Hoc quidem eo ipſo confirmatur, quod, ubi perſpiratio cohibetur, materia perſpirabilis jam retenta ad nares nonnunquam defertur, et non ſolum quantitate, ſed etiam acrimonia ſua, motus vaſculorum inſolitos, inflammationem, aliave mala excitat; nares quoque tunc lympham quandam tenuem et acrem copioſe ſtillant.

rhagia caute cum adſtringentibus mercandum; a praepoſtera enim narium haemorrhagiae ſuppreſſione inſequantur vertigines, apoplexiae, epilepſiae, convulſiones, aurium tinnitus, nec non gutta ſerena, quae omnia ſanguinem magna copia et impetu in capitis vaſcula abripi denunciant; et cum exitum per has vias, propter conſtrictionem, non invenit, graveſcunt ſymptomata, et dira haec mala ſequuntur. Haec antem nunquam evenirent, ſi haemorrhagia ex ſola vaſorum laxitate orta fuiſſet: tunc enim ſanguis tantum pondere ſuo ex vaſculis decidit, quorum oſtiolis adſtringentium ope occluſis, malo ſtatim occurritur. Sed ſi ortum ſuum ex aucta vaſorum irritabilitate duxit haemorrhagia, adſtringentia peſſimos praeſtant effectus; vias enim ſanguini in hanc partem vi magna abrepto occludunt: exinde mala omnia ingraveſcunt, vaſa magnopere diſtenduntur, et de vita aegroti vel ex alio morbo fit periculum, vel ſanguine majore adhuc impetu iterum prorumpente, haemorrhagia aliquando fit funeſta. E contrario autem, ſumma opiatorum et anodynorum in haemorrhagiis cohibendis utilitas, ad hanc irritabilitatis doctrinam eſt quam appoſita. Haec quidem cl. HOFFMANNUS commendat, ubi dicit, quod opiata cum nitroſis commixta ipſo in haemorrhagiarum paroxyſmo indicatiſſima ſunt *. Sed opium, uti experimentis celeberrimi Doctoris WHYTT dilucide

* HOFF. Op. tom. 6. p. 93.

dilucide demonſtratur, vim habet magnam ad minuendam vaſorum irritabilitatem *. Clyſteres etiam, pediluvia, fotus, leniter purgantia, quae omnia in paroxyſmo commendantur, ad nimium vaſorum impetum cohibendum ſunt utilia. Haec de haemorrhagiis in genere; jam quidem ad periodicam uteri haemorrhagiam veniemus.

Cap. III.

De Haemorrhagia Uteri periodica, *ſive* Fluxu Menstruo.

Quemadmodum in ſuperiore capite haemorrhagias ex quadam in ſolidis mutatione ſaepius oriri diximus, ita in hoc quaeritur, an ex ſimili cauſa periodica haec ſanguinis ex utero evacuatio deducatur.

Constat, quod, ſub menſium periodum, fluida majore copia in vaſa uterina adferuntur, et ibi accumulata plethoram parti huic ſingulae inſerunt. Varia itaque argumenta quibus antea uſi fuimus, hic adhiberi queant; et inſolitum hunc ſanguinis in uterum fluxum, ex *vaſculorum* affectione, et non ex *fluidorum* vel in qualitate vel quantitate peccato, oriri docent. Conſtat etiam, ex ſignis quae menſium ſuppreſſionem comitantur, quod hic ſanguinis fluxus in uterum periodicus eſt; foeminae enim

* *Eſſays Phyſ. and Lit. vol. 2d. art. 20th.*

enim quarum menſtrua ſupprimuntur, ſub tempus quo menſtrua prodire ſolebant, molimina quaedam in utero partibuſque vicinis experiuntur, quae, periodo menſium elapſa, evaneſcunt, cum nihil interim de plethora deceſſerit: eadem ad ſingulas menſium periodos obſervantur, et eodem modo evaneſcunt. Hoc quidem omnibus fere notum, et jamdudum ab HIPPOCRATE obſervatum fuit: verba ſua proferam. "Intra vero quadrimeſtre "ſpatium, niſi progreſſi menſes prioribus viam fe"cerint, etiam tunc trimeſtres omnes afflictiones "eam magis affligent, maximeque quo tempore "menſes decurrere conſueverunt, poſtea minus, "plerumque doloris expers videtur." Eadem quoque contingent, niſi intra quintum menſem prodierint menſtrua *. Haec periodicam quandam uteri affectionem indicare videntur. Periodica haec pathemata, quae ad menſium periodos experiuntur, ex ſanguine majore copia in uterum determinato pro parte ſaltem pendent: ſed quoniam fluidorum indoles immutata eſt, turbatus hic ſanguinis motus quo in uterum periodice abripitur, ad vaſorum affectionem, ſive auctam eorum irritabilitatem, referendus eſt.

UBI ſupervenit haec uteri affectio, fluida majore copia in uterum derivantur; exinde molimina, gravitates, aliaque ſymptomata quae tunc obſervantur. Si, fluidis ita accumulatis, via per vaſorum

* Foeſ. HIPP. lib. 1. p. 589.

rum oſcula tandem aperitur, deplentur vaſa, et omnia pathemata evaneſcunt, neque iterum experiuntur donec altera ſuboriatur accumulatio. Si autem, dum fiat haec accumulatio, ſanguini, vel ex ſpaſmodica vaſorum contractione vel alia quacunque cauſa, exitus negetur, varia haec pathemata per aliquod tempus ingraveſcunt, donec menſium periodo elapſa, periodica haec uteri affectio evaneſcat: tunc enim fluida haud ut antea in uterum abripiuntur, et vaſa jam diſtenta ex onere ſuo gradatim liberantur, eodem fere modo ac in inflammatione partis cujuſcunque externae, quae ex ſtimulo orta eſt externo; ſtimulo enim ablato, vaſa priorem recuperant conditionem, et calor ruborque evaneſcunt. Varia itaque haec pathemata, quae plethorae univerſali omnino repugnant, ex hac ſententia facile explicantur.

Sed, quo melius hanc ſententiam illuſtremus, periodicae quaedam affectiones, quae vel in aliis animalibus vel in ipſo corpore humano obſervantur, recenſendae ſunt. Veneris tempora periodica, quae in multis obſervantur animalibus, et quae in cuniculis intra ſpatium triginta dierum recurrunt, hanc quodammodo illuſtrant: ad hoc tempus fluida copia ſolita majore in pudenda determinantur, turgeſcunt hae partes, et in foeminis ſanguinem ſaepius ſtillant.

In oeconomia humana periodicae quaedam obſervantur affectiones; inter quas recenſenda eſt

periodica

periodica illa cibi appetentia, quae temporibus ſtatutis recurrit. Vix opus eſt ut cauſam appetituum proximam indicarem; ſat eſt obſervare, reditus eorum ex conſuetudine praecipue pendere. Parvi refert utrum bis an ter de die ad cibos ſumendos homo ſe aſſueſcat; ſed ſi mos, ut ter de die cibos capiat, ſtatuerit, appetitus tempore ſtatuto redit, et quamvis cibos neglexerit, poſt aliquod tempus evaneſcit, et vix recurrit ante proximam periodum. Eadem de ſomno ejuſque reditu dici poſſint.

An febres intermittentes affectionis cujuſdam periodicae huic ſimilis exemplum praebent? Quiſquis enim qui perlegit quae cl. V. Swieten * de his ſcripſit, vulgarem paroxyſmorum intermittentium explicationem, quae, ad auctam quandam fluidorum acrimoniam vel viſciditatem inter unum alterumque paroxyſmum ſubnatam, reditus paroxyſmorum refert, maximis obnoxiam eſſe difficultatibus facile videbit. Nonne probabile eſt, paroxyſmos ex periodica nervorum vel fibrarum motricium affectione oriri, quod, homine jam diu ab intermittente liberato, illis praecipue diebus quibus paroxyſmi advenire ſolebant, periculum eſt ne morbi recidivam patiatur? Ideoque monuit Celsus, "ſi febris quievit, diu meminiſſe ejus diei "convenit; eoque vitare frigus, calorem, cruditatem,

* Vid. V. S. vol 2. p. 257.

"tatem, laſſitudinem, facile enim revertitur *, niſi "a ſano quoque aliquamdiu timetur."

Varia haec exempla affectionum periodicarum ſupra recenſita, illuſtrant quodammodo quid per periodicam hanc uteri affectionem intelligimus; et pathemata quae menſtrua horumque obſtructionem comitantur, talem exiſtere affectionem demonſtrant.

An ad hanc ſententiam confirmandam faciunt ſequentia? Mulieres delicatulae, quae morbo hyſterico, epilepſia, aliiſque malis quae ex nimia ſolidorum mollitie ac mobilitate ſaepius oriuntur, laborant, morborum paroxyſmos praecipue patiuntur ſub tempora quibus prodeunt menſtrua, vel, ſi ſupprimuntur menſtrua, ſub tempora quibus prodire ſolebant: mulieres etiam abortum frequentius quam aliorum animalium foeminae patiuntur, et tunc praecipue quando menſtrua decurrere conſueverint.

Nonnulli viri clari, qui plethorae univerſalis ſententiam defenderunt, hanc eo ipſo demonſtrari dicunt; quod ſanguis, menſibus obſtructis, ideoque via per uterum occluſa, per alias tamen corporis partes exitum aliquando invenit. Sed ſi ex ſola plethora inſolita haec ſanguinis eruptio ſuborta fuerit, Unde non ſaepius obſervatur? menſtrua enim ſaepiſſime ſupprimuntur, raro autem ejuſmodi fit ſanguinis evacuatio: et alia forſitan hujus rei reſtat

* C. lib. 3. cap. 16. pag. 147.

reſtat explicatio. Omnibus cognitum eſt, quod in corpore humano mirus eſt partium conſenſus, et praecipue quod ex uteri affectionibus totum fere ſyſtema turbatur. Dum advenit periodica haec uteri affectio, et ſanguini in uterum exinde abrepto exitus negatur, reliquae corporis partes ex conſenſu magnopere afficiuntur: hinc capitis, pectoris, aliarumque partium dolores. Fluida quoque in partes has affectas majore copia quam in reliquas abripiuntur, quarum vaſcula ita nonnunquam diſtendunt, ut ſanguis tandem prorumpat: hinc narium haemorrhagiae ſanguiniſque ſputum. Haemorrhagiae autem ex menſium ſuppreſſione perraro oriuntur: effectus frequentiores ſunt, morbi hyſterici paroxyſmi, vel ſpaſmodicae quaedam affectiones primarum varum; quae mala ſemper ingraveſcunt ſub periodum qua menſtrua decurrerent: hoc autem ex partium conſenſu facile eſt explicatu.

Notatu dignum eſt, quod ſanguis per tales corporis partes periodice aliquando excernitur, ut ex nulla alia cauſa quam aucta vaſorum partis irritabilitate oriri queat. Ita per minimum digitum ſanguinem periodice excretum vidit Salmuth. et per alias vias aeque extraordinarias ſanguinis excretiones alii viderunt: talium etiam haemorrhagiarum ſuppreſſiones gravia inſequebantur pathemata.

Sed

Sed plura jam dixi forſitan, quam quae me, in re medica inexpertum pene, decent; et precor tantum, Professores Spectatissimi, ut ea quae in re adeo difficili tanta cum libertate auſus ſum proponere, condonetis. Jam quidem ad methodum medendi menſtruorum vitia progrediemur, quam ut meliori cum ſucceſſu tractemus optandum eſt.

Cap. IV.

De MENSIUM SUPPRESSIONE.

Multae variaeque ſunt cauſae remotae ex quibus hoc malum ſuboritur; quas tamen omnes vix opus eſt ut hìc enumeremus: cauſas proximas, vel eas in corpore mutationes ex quibus haec ſanguinis ſuppreſſio proxime pendet, notare ſufficit. Hae autem ſunt,

I. Sanguinis ipſius lentor et viſciditas, quae motum ejus quodammodo ſuffocant.

II. Vasorum totius corporis laxitas et debilitas, unde fluida eorum minore impetu propellunt.

III. Uteri vaſorum irritabilitas vel ſenſilitas imminuta, unde ſegniora fiunt in motum.

IV. Spasmodica vaſorum conſtrictio, qua ſanguini exitus negatur.

I. Quoad ſanguinis viſciditatem, haec quidem ex defectu motus ſanguinis, vel vi vaſorum immi-

nuta

nuta ſuboritur, unde variae ſanguinis partes fortius coeunt. Eadem itaque remedia ad hanc amovendam, quae in menſium ſuppreſſione ex vaſorum debilitate, indicantur; quae infra enumerantur.

II. Si menſium ſuppreſſio vaſorum debilitati debetur, varia remedia, pro ſignis quae malum comitantur, adhibenda ſunt.

1. Si ex ſignis plethorae conſtat, quod vaſorum debilitas huic ſanguinis redundantiae debetur, adeo ut vires eorum ſanguinis oneri pene ſuccumbant, venae ſectio tunc ſtatim inſtituenda; hac enim vaſa ſe exonerant, priſtinas deinde vires recuperant, et ſanguinem majori impetu per varias corporis partes propellunt. Sanguis autem nunquam fere mittendus, niſi vaſorum debilitas ex ſanguinis onere ac redundantia ſuboritur.

2. Ad ſanguinis ſpiſſitudinem corrigendam, reſolventia, incidentia commendantur. Huic humorum vitio praecipue ſuccurrendum obſervat cl. Freind, purgantia adhibendo, quae non modo ſtimulo pollent, ſed intra circulationis ambitum ſeſe ingerunt, ſanguiniſque craſin immutant; talia ſunt aloetica, mercurialia, jalappa, ſcammonium; quae tum lentorem reſolvunt, tum ex ſtimulo quem in primis viis exercent fluida majore copia in partes inferiores derivant, et uteri vaſcula exinde latius diſtendunt.

3. Ad

3. Ad vires vaſorum recuperandas adhiberi queant roborantia, ſtimulantia; quae et ad vaſorum debilitatem corrigendam, et ad viſciditatem reſolvendam, optimos praeſtant effectus. Hujuſmodi ſunt, ferrum ejuſque praeparationes, aquae minerales chalybeatae, cortex Peruvianus, tinct. ad ſtomach. P. E. aliaque. Frictiones quoque et exercitatio merito commendantur, quae viribus ſolidorum reficiendis optime inſerviunt, praecipue ſi eodem tempore cura adhibeatur ut hilaris alacerque ſit animus; laetitia enim et hilaritas vires ſolidorum mirifice inſtaurant, dolor autem et maeſtitia relaxant et debilitant, et morbum ideo, ſi nimium iis indulgetur, augeſcunt.

III. Si ex uteri vaſorum ſenſilitate imminuta ſuboritur menſium ſuppreſſio, tunc ea omnia quae uteri vaſcula praecipue irritant ſtimulantque, indicantur. Ad hunc ſtatum itaque curandum, fotus calidi ex herbis uterinis ſtimulantibus decoctis vel infuſis, conducunt. Emmenagoga quoque hic forſitan praecipue indicantur; quae ſpecifica quadam virtute ad menſtrua movenda praedita eſſe nonnulli autumant *.

* An emmenagoga ſanguinis impetum ac momentum per totum ſyſtema augeſcunt, ideoque menſtrua promovent? An ex virtute quadam ſpecifica vaſa uterina tantum ſtimulant, et exinde ſanguinem copia majore in uterum derivant; eodem modo quo copioſior ſalivae excretio mercurio excitatur? An hoc exinde probabile ſit, quod emmenagoga tunc praecipue adhibenda, cum natura evacuationem meditatur, ſub tempora ſcilicet quibus menſtrua prodire ſolebant?

IV. Spasmodica vaſorum conſtrictio menſium ſuppreſſionis altera eſt cauſa. Haec, vel ex frigore externo, vel ex frigidis, acidis praecipue et aceſcentibus, epotis, vel ex ullo in victu errore dum menſtrua adſunt, ſuboritur: ex multis etiam animi commotionibus, ſubito nempe terrore, maeſtitia, timore, iracundia, ſaepiſſime formatur hic ſpaſmus, praecipue quo tempore menſtrua decurrunt; quoniam uteri vaſcula ab aucta eorum irritabilitate in ſpaſmos tunc facilius conjiciuntur. Ad ſpaſmum hunc amovendum varia indicantur.

1. Si obſtructio recens eſt, et ſi ſymptomata hanc ex tali conſtrictione oriri demonſtrant; ſi magna eſt ſanguinis ad uterum congeſtio; ſi pectoris capitiſque adſunt dolores; ſi facies rubedine ſuffuſa eſt; ſi pulſus durus, celer; et ſi conſtrictio a ſanguine in uterum abrepto ſuperari nequeat: venae ſectio alia omnia praecedere debet. Haec tum ad pathemata lenienda, tum ad ſpaſmum relaxandum magnopere conducet. Venae ſectio etiam inſtituenda ubi ſymptomata ſunt mitiora, ob vim inſignem qua pollet ad ſpaſmum amovendum; quo ſemel amoto, ſanguis ex vaſculis nimium jam repletis facile exibit.

2. Balnea deinde, pediluvia, fotus applicentur. Aquae etiam tepidae vapores, vel infuſus etiam vel decoctus herbarum antiſpaſmodicarum, ad pudenda, ſi commode fieri queat, proxime applicentur.

3. Nonnulla ſunt remedia quae ad conſtrictiones ſpaſmodicas amovendas aptiſſima ſunt, et exinde antiſpaſmodica dicta; talia ſunt camphora, moſchus, aſſa foetida, liquor aethereus Frobenii, opiata, aliaque. Haec itaque, ubi menſium ſuppreſſio ſpaſmo exoritur, praecipue indicantur.

4. Alvus quoque indies leniter movenda, manna, ſalibus neutralibus, aliiſque quae leniſſimo pollent ſtimulo; his enim corpus commode refrigeratur. Clyſmata etiam ex aqua tepida, vel ex herbis emollientibus antiſpaſmodicis decoctis, saepius injecta, vicem fotus quam optime praeſtant, ideoque ad ſpaſmum relaxandum praecipue accommodantur.

Talis eſt medendi methodus, ſi malum quodammodo recens eſt; ſed ſi jam diu infixa inveteravit obſtructio, tunc ex conſenſu totum fere ſyſtema turbatur: tubi alimentaris functiones cito laeſae ſunt; ſpaſmi, flatus, affectiones hyſtericae generantur; ſuccus ad varias corporis partes enutriendas idoneus elaborari nequit; exinde ſolida jam etiam debilitata, magis magiſque neceſſario debilitantur, fluida inquinantur, et obſtinata tandem formatur chloroſis: quorum omnium malorum uterus primario affectus fons eſt et origo. Ubi autem huc uſque accreverit malum, venae ſectione plerumque abſtinendum; primae viae omni cruditate, vomitu, et catharſi emundandae; deinde roborantia, ſtimulantia, quae vaſculis vires, fluidiſque indolem naturalem

ralem concilient; antiſpaſmodica, deobſtruentia, emmenagoga, quae ſpaſmum amoveant, et fluida majori copia in uterum derivent, adhibenda ſunt: exercitatio quoque, aliaque quae in menſium ſuppreſſione ex ſolidorum debilitate commendantur, hìc etiam menſtruis ciendis optime inſerviunt.

Cap. V.

De FLUXU MENSIUM IMMODICO.

Causae proximae hujus mali ſunt,

I. Plethora.

II. Uteri vaſorum laxitas, cum ſanguinis tenuitate.

III. Omnia quae uterum irritant ſtimulantque.

IV. Aucta vaſorum uteri irritabilitas ſolito diutius perſiſtens.

I. Si plethora inſolitae hujus evacuationis ſola eſt cauſa, mali nomen vix meretur; tunc enim vel ipſo ſanguinis fluxu, vel venae ſectione, facile amoveatur.

II. Si ex ſola vaſorum laxitate, cum ſanguinis tenuitate, ſubortum eſt vitium, adſtringentia et roborantia medelam praebent: adſtringentium enim ope, oſcula vaſorum occludantur, et ſanguini ita exitus negatur; roborantia quoque ſolidis robur ac tonum, fluidis partium compactionem et cohaerentiam conciliant: remedia itaque quae hic praecipue

praecipue indicantur, ſunt cort. peruv. et elix. vitriol.

III. Profluvium hocce nonnunquam exoritur ex quibuſdam quae ſtimulo ſuo magnam ſanguinis copiam in uterum derivant: talia ſunt fruſtula placentae poſt partum relicta, maſſae ſanguineo-carnoſae in utero generatae, molae vulgo dictae. Idem quoque malum in gravidis ex foetus pondere ac ſtimulo oriri queat, praecipue circa menſium periodos quando uterus ſolito irritabilior eſt; vel ſi, poſt partum, placenta utero jam adhaerens vi nimia ablata fuerit, vaſa uterina vel lacerantur, vel inſignem patiuntur irritationem; et exinde hic ſanguinis fluxus turbatur, et immodicus ſaepius evadit.

Si ex pondere foetus ejuſque ſtimulo malum pendeat, et magnum ſit profluvium adeo ut de vita periclitetur, foetus tunc ſtatim educendus, niſi opiatis leniri queat irritatio. Molae etiam fruſtulaque placentae, ſi commode fieri poſſit, eodem modo educenda. Opiatis dein vaſcula irritata ſopienda, et cura quoque adhibenda ut vires inſtaurentur.

Sed ſi cauſa irritans auferri nequeat niſi ſummo cum vitae periculo, et profluvium haud valde immodicum, ſymptomata opiatorum uſu lenienda, donec vel naturae auxilio excludatur, vel putrefactione diſſoluta ſecedat. Vires deinde ut antea reficiendae,

dae. Hujuſmodi exemplum videre eſt apud Freind *.

IV. Ubi de haemorrhagiis in genere agebatur, has ex aucta vaſorum partis irritabilitate ſaepius oriri dicebamus: ſigna quoque quae immodicam menſium eruptionem comitantur, et medendi methodus quae efficaciſſima invenitur, hanc ex eodem fonte nonnunquam oriri docent. Ad medelam haec indicantur, auctam vaſorum irritabilitatem lenire, et vires vaſorum ex ſanguinis fluxu multum debilitatas reficere.

Si ex immodico ſanguinis profluvio adeo debilitata fuerit aegra, ut de vita conclamatum niſi ſtatim cohibeatur, tunc anceps quam nullum ſatius eſt experiri remedium; ideoque ad ſtyptica et adſtringentia ſtatim confugiendum, quibus vaſorum oſcula occludantur, et ſanguinis profluvium cohibeatur. Hujuſmodi hiſtoria a cl. Hoffmanno memoratur †. Accerſitus ad foeminam immodica uteri haemorrhagia laborantem, et cujus univerſus fere ſanguis promanaverat, adeo ut de vita tantum non conclamatum; in tanto vitae periculo, ad anceps et extremum confugiebat auxilium, linteum ſcilicet apte contortum, et ſolutione capitis mortui vitrioli probe imbutum, in uteri ſinum intrudi curavit, et felici cum ſucceſſu.

1. Ubi autem haemorrhagia non ita immodica, neque in tanto vitae periculo verſatur aegra, prima

* Vid. Freind. Emmenol. p. 183, 184.

† Hoff. Op. tom. 2. p. 228.

ma medelae indicatio eſt, auctam vaſorum irritabilitatem lenire: ideoque venae ſectio, niſi vires et habitus aegrotae prohibent, inſtituenda. Nonnulli omnem venae ſectionis utilitatem ad revulſionem exinde factam referunt; et ſanguinem ideo e brachio educendum docent. Sed parvi refert ex quanam corporis parte, modo eadem quantitate educitur; ſumma enim ejus in haemorrhagiis cohibendis utilitas, eſt, quatenus vaſorum totius corporis, et exinde vaſorum uteri, vim et impetum lenit ac compeſcit, et quatenus ſanguinis quantitatem quae in uterum abripiatur, imminuit.

2. Ad auctam vaſorum uteri irritabilitatem minuendam conducunt etiam immiſſiones manuum vel pedum in aquam frigidam, linteum aqua frigida vel aceto madidum lumbis ſubito adhibitum: haec enim non ſolum ſanguinis calorem et rarefactionem minuunt, ſed per ſympathiam oſcula vaſorum uteri ſubita conſtrictione afficiunt. Ulterius ad nimiam vaſorum uterinorum irritabilitatem minuendam conducunt veſicatoria inter ſcapulas, vel aliis corporis partibus applicata: dolore enim quem excitant in parte cui applicantur, cauſam uterina vaſa exagitantem minus ſenſibilem reddunt, unde leniuntur eorum motus inſoliti, et mitior fit ſanguinis fluxus. A Medicis practicis aliquoties obſervatum eſt, veſicatoria fluxum menſium immodicum cohibuiſſe; veram autem effectus hujus rationem nemo, quantum novi, attigit; cantharides

enim

enim vix agere videntur adſtringendo, uti quidam credunt.

3. Nitrosa autem refrigerantia, anodyna, opiata, vaſorum irritabilitati leniendae quam optime inſerviunt, hyſtericas etiam et ſpaſmodicas inteſtinorum et ventriculi affectiones ſedant ac compeſcunt.

4. Alvus quoque clyſmate laxante ſubtepido ſaepius movenda; nihil enim malum citius augebit, quam ſtimulus qui ex alvi conſtrictione ſuboritur.

Ubi remediis hiſce vaſorum irritabilitas lenitur, quoniam ex ſanguine amiſſo vaſa laxa ſunt et debilia, reſtat tantum ut vires eorum reficiantur.

In hunc finem alimentum enutriens, ſed pene jam elaboratum, et roborantia adhibeantur; ab omnibus autem quae ſtimulo ſaltem eximio pollent caute abſtinendum; hiſce enim haemorrhagia iterum facile movetur. Amara, chalybeata, cortex peruvianus, cum leni exercitatione, medelam facile praeſtabunt.

F I N I S.